

ääntää, mutta kaikki tuo osoittaa kuitenkin harrastusta joka herättää kunnioitusta, kun kyseessä on sentään melkein neljätoista vuotta vanha tapaus.

Rovasti Hinnermäen elämäniäsi miellytti minua. Hän opetti minulle monta hyödyllistä asiaa uudesta olo-tilastani, ja vielä lähtiäisiksi hän antoi minulle erään tärkeän neuvon:

— Kun liikuskelette tässä maailmassa, kehottaisin teitä olemaan varovainen avaruuden suhteen. Ellette tunne aurinkokuntaa todella tarkoin, olisi viisainta pyytellä toistaiseksi maapallolla. Lukemattomia uusia avaruuteita on hävinnyt ensihuumassa avaruuteen, josta he eivät tähtitieteellisten tietojen puutteen takia ole osanneet palata takaisin tänne meidän planeetallemme. Kuussa tietysti voitte käväistä, mutta sekin kannattaa tehdä varoen ja mieluummin maapallon varjon puolelta, ettette auringon häikäisyn takia vahingossa syöksyisi. Kuun ohi tuntemattomille seuduille. Ajatuksen nopeudella liikuttaessa saattaa suistua uskomattoman helposti teille tietymättömille, varoittelevasti.

Kiittelin neuvoista ja toivotin uudelle ystävälleni oikein hauskoja hautajaisia, niitä oli kuulemma iltapäivällä tulossa parin kolmen ruumiin verran. Tyytyväisyyttä poistuun hautausmaalta: monet kysymykset olivat saaneet luontevan selityksen, nyt minulla oli mahdollisuus sopeutua näihin uusiin oloihin paremmin kuin ennen rovasin tapaamista.

6

Helsingin elokuinen kauppatori on värikäs ja viehättävä paikka kuljeksia, ja vaikka vainaja ei voikaan tehdä varsinaisia toriostoksia, viihdyin kojujen tungoksesta koska torin tuoksut, hyörinä ja lокkien kirkuna toivat mieleeni ajat jolloin olin vielä elossa ja tapoin täällä aikaa kuten nyt.

Puolilta päivin huomioni kiinnittyi torin ohi marssivaan sotilasosastoon. Se oli menossa pitkin Etelä-Espanan lanadia kaiketi päävartioon vahdinvaihtoon. Seurasin ryhdikkäästi marssivaa ryhmää, joka kääntyikin presidentinlinnan pihalle. Äkseeraten sotajoukko muodosti sinne kunniakujan. Soittokunta päristeli kuuluvasti rumpujaan. Yleisöä kerääntyi kadulle uteliaana katsemaan tapausta, ihmiset puhelivat että jokin ulkomaalainen lähettiläs tulisi pian luovuttamaan valtuuskirjansa Suomen presidentille.

Tämähän tuntui mielenkiintoiselta. Asetuin linnan portaille odottelemaan lähettilästä.

Oven kahta puolen seisovat liikkumattomat kadetit, jäykässä asennossa, koulitusti ilmeettömin kasvoin. Ajattelin että näissä miehissä on joka suoni ja jänne tiukalla. Jalkaa eivät uskalla vaihtaa vaikka miten suonta vetäisi. Katsoin toista kadettia silmiin ja tein hänelle hullunkurisia naamaniikkeitä.

Äkkiä yllättyin: edessäni seisova jäykistynyt kadetti tuntui selvästi ajattelevan jotakin.

Varsinaisesti se, että kadetti ajattelee, ei minua hämmästyttänyt, vaan se että saatoin tietää mitä hänen päässään liikkui. Tarvitsi vaan keskittyä tuijottamaan kadettia silmiin niin heti tiesi mitä hän ajatteli. Miten helppoa!

»Kun Kekkonen tulee niin en hievhadakaan», pohdiskeli kadetti. Tämän jälkeen hänen aivonsa lepäsivät hetken, sitten hänen päähänsä juolahti uusi ajatus: »Sais se lähettiläs jo tulla.» Pitkän tovin perästä kadetin aivoissa kehittyi jälleen tuore ajatus: »Onneksi ei kuse-ta. Jos kusettais kovasti niin olisi vaan kolme vaihtoehto-a, rakko puhki, kuset housuihin tai ura poikki.»

Linnan eteen kadulle pyyhälsi musta keinaheteleva-jousinen auto jolle poliisit tekivät hyvissä ajoin tilaa. Autosta nousi ulos tummahipiäinen lihava mies, pääs-sään punainen fetsi. Hänellä oli yllään musta puku, kiil-televät kengät; vakavaryhtisenä hän läksi astelemaan sotilaiden kummiakujaa pitkin linnan pihalle, perässään kaunis nainen, arvatenkin hänen vaimonsa, ja vielä toi-nen nainen, edellistä rumempi, ilmeisesti tulkki, sekä minä, jota toiset eivät nähneet. Soittokunta puhalsi lä-hettilään kansallislaulun. Linnan kyyppi avasi teatraali-esti pääportaiden pariovet yhtäaikaan, se näytti juhllalli-selta. Jos pariovet avaa yhden kerrallaan, se näyttää yh-tä arkipäiväiseltä kuin latoon meneminen.

Tasavallan presidentti otti lähettilään vastaan suu-ressa salissa, olisiko ollut linnan juhla- ja huone. Hän harppoi paikalle pitkin askelin, tapansa mukaan vähän tiikerin käyntiä matkien, ja asettui seisomaan keskelle lattiaa täyttämään protokollan vaatimuksia. Lähettiläs aloitti ranskankielisen puheen josta en ymmärtänyt montakaan sanaa. Sen verran käsitin miehen puheista, että hän edusti Kamerunia.

Katsoin presidentti Kekosta tiukasti silmiin. Miele-

ni teki saada selville mitä hän ajatteli.

Ensin oli pitkät ajat täysin tyhjää, Kekkonen ei il-meisesti ajatellut yhtään mitään, vaikka hänen kasvois-taan ulkopuolinen saattoikin luulla hänen kuuntelevan tarkkaavaisesti lähettilään puhetta. Sitten äkkiä, ilman että ilmeikään presidentin kasvoilla värähti, hänen ai-voissaan häilähti kevyt ajatus: »Kuudenkymmenen miehiä... se on afrikkalaiselle korkea ikä. Jos tämäkin mies olisi tavallinen kansalainen, olisi hän maannut haudassa jo monta vuotta. Vaan eipä tässä äijässä näy riisitaudin merkkejä.»

Presidentti katseli lähettilään kasvoja. Nenän sivus-talla oli tummanpunaisia ihoverisuonia, ja niistä presi-dentti sai kimmokkeen ajatella surviaistoukkia, jotka ovat kyllä kirkaamman punaisia: »Se oli venäläisten keksintö, käyttää surviaistoukkia pilkkiongessa vie-heenä... yksinkertainen ja halpa konsti ja samalla maailman paras, nyt niitä kaavitaan Suomen järvien pohjista miljoonamäärin, moni köyhä perhe elää yksi-nomaan surviaisilla, ovatkohan ne verovapaita, kyllä pitäisi olla, mitähän Mikko Laaksonen tuumisi jos olisi vielä verohallituksessa tästä surviaisasiasta, sen vero-tuksesta... sanoisi tietysti että kuutamourakoivat sur-viaisia yöllä järvistä, oikeastaan kuutamourakointi oli talkootouhua, sillä erotuksella että talkoista kuutamosa maksettiin tietysti palkkaa... sekin Ilaskivi hullu heti ensimmäiseksi meni ja antoi nostaa palkkaansa, oliko se nyt melkein 6 000 kuussa, niinhän se on kun mies tulee pörssistä kaupunginjohtajaksi niin tilipussi hävet-tää... meklaria... siinä mieheessä on jotakin helvetin liukasta, se määkivä äänikin, minkäpä Ilaskivi sille voi, äänellään se Ilaskivikin laulaa, paljonkohan sillä oli koulussa laulusta, muistaneeko itsekkään, annetaanko-han peruskoulussa laulusta arvosanoja vielä, lauletaan-

kohan siellä ollenkaan, paskaa kai pelkästään haistattelevat oppilaat ja opettajat toisilleen... perkele jos minä olisin pääministeri niin minä panisin kakarat lujille, kuri olla pitää mutta se ei ole presidentin asia, kaduillakin tehdään mitä tahansa, kun sotien jälkeen rintamamieheltä tulivat Helsinkiin niin ymmärsi että ne tappelivat vaan kun nämä lapset tekevät vielä enemmän raakuuksia, liian hölläkätisesti niitä nyt pidellään... olenkohan minä antanut tämän maan mennä viime aikoina liiaksi omia menojaan... ehkä pitää ottaa lujemmat otteet, täytyy ajatella ettei miehen tarvitse olla lepsu ja sietää mitä tahansa... hyvä mies voi olla kovakin, ja kirkasluontoinen...»

Huikan yllätyin presidentin ajatuksista: ne eivät juuri kosketelleet käsillä olevia asioita, vaan harhailivat omilla teillään. Ehkä tämä oli presidentille niin tavantomaista rutiinia ettei se vaatinut suurempaa keskittymistä.

Pian virallinen valtuuskirjan luovutus oli ohi. Presidentti pyysi lähettilästä istahtamaan hetkeksi salin seinustan plyysohvalle. Siinä miehet tovin keskustelivat Kamerunin ja Suomen asioista. Kekkonen toivotti lähettilään Suomeen tervetulleeksi, ja tämä kiitteli kovasti vaimonsakin puolesta. Presidentti sanoi että lähettilään kyllä piti viedä rouvansa nyt vähän syksymmällä Lappiin:

— Meidän maamme luonto on pohjoisessa kauneimmillaan syksyllä. Kasvillisuus muuttuu ennen laskustumista punaiseksi ja keltaiseksi, eikös olekin erikoista? Lehtivihreä siirtyy runkoon, niin siinä käy joka syksy.

Tätä sanoessaan Kekkonen ajatteli: »Tuure Salo saa aiheen taas järjestää päivälliset Rovaniemen kaupungin laskuun.» Hetken perästä ajatus Salosta jatkui: »Saloa

kohtaan olen ollut helläkätisempi kuin olisi ollut aiheetakaan. Mutta se itse luulee että minä olen sitä simputtanut. Pienessä kaupungissa ei synnytetä suuria vaikka johdettaisiin pientä kaupunkia.»

Suurlähettiläs kehui Kekosta valtiomieheksi, joka tunnetaan erinomaisesti Afrikassa ja jossa häntä kovasti kunnioitetaan. Hän ei unohtanut mainita Ety-kokousta ja Kekoksen ansioita sen järjestämisessä.

Kekkonen katseli lähettilästä ja tämän kaunistavaimoa ja ajatteli: »Sehän on melko etelässä se Kamerun, ei siellä kai se Saharan kuivuus vielä vaikuta. Vaan Sahara liikkuu etelään, kohta se kai on teillä asti. Siinä vaiheessa kannattaa tappaa liiat lehmät, kuolevat ne kumminkin. Viljekää maissia ja lahdatkaa lehmät, siinä teille hyvä neuvo kuivuutta vastaan.»

Ääneen presidentti lausui:

— Afrikan kansojen suunnattomat taloudelliset, poliittiset ja inhimilliset vaikeudet ovat polttavan kipeitä juuri nyt. Kuitenkin teidän maanosassanne tapahtuu kaiken aikaa myönteistä kehitystä, josta te itse olette vastanneet, etenkin valtiollisella tasolla. Olen vakuutunut siitä että Afrikasta vielä muodostuu maanosa, joka saa rauhassa rakentaa elämänsä, tarvitsematta lakkaamatta valmistautua sodan keinoin järjestelemään valtiollisia oloja. Varauksetta Suomi kannattaa Afrikan valtioiden itsemääräämisoikeutta, siitä tahdon teidän olevan varma.

Audienssin päätyttyä Kekkonen istahti työpöytänsä ääreen, huokaisi ja ajatteli äskeistä vierastaan: »Mukavan tuntuinen mies... kun ei nyt paljelluttaisi täällä itseään ensi talvena. Suomen talvi on vinyt monta diplomaattia keuhkokuumeen kautta hautaan.»

Kymmenen minuuttia myöhemmin presidentin luosaaupui lähetystö, joka pyysi häntä Joutsenen sellojuh-

lien suojeelijaksi. Pyynnön yhteydessä Kekkoselle lahjoitettiin itsensä Valfrid Hukkasen vuonna 1911 rakentama sello. Lähetystön neljä henkilöä olivat silminnähden jännittyneitä. Yksi heistä soitti lahjasellolla pienen musiikkikappaleen, jota Kekkonen kuunteli seisovinaan niska kenossa, ikäänkuin olisi tarkastikin syventänyt kuuntelemaan sellon sointuja.

Kahvin tultua Kekkonen kehotti vieraita ottamaan pullaa:

— Ottakaahan vehnästä, hän sanoi. — Ennen vanhaan Kainuussa oli tapana sanoa että kylässä pittää syyä pullaa kovasti jos annetaan. Sillä keinoin säästyy pettu kotona.

Kovasti tälle jutulle naurettiin ja pullaa otettiin. Kekkonen ajatteli: »Ei tuommoisia Kainuussa koskaan puhuttu, mutta samapa se.»

Rattoisasti puheltiin jousisoitintaiteesta ja sivuttiin siinä ohessa myös musiikkielämän yhteiskunnalta saaman taloudellisen tuen määrää, jota pidettiin tarpeeseen nähden liiankin vähäisenä. Kekkonen katseli lähetystön johtajaa, nelissäkymmenissä olevaa jyrkevää konserttimuusikkoo, ja ajatteli hänestä:

»Tuommainen mies jos olisi ruvennut upseeriksi niin kohta olisi ylennyt everstiksi, minä olisin ylentänyt ilman muuta. Mutta nyt vaan soittelee selloa... taide se rohmuaa tältä kansalta lahjakkaimmat jäsenensä, niin se on Suomessa aina ollut. Saatana minkähänlainen selisti minusta olisi tullut.»

Poistuin lähestystön mukana torille. Muusikot onnitelivat toisiaan hienosti päättäneestä vierailusta presidentin luona ja läksivät sitten ottamaan lasillisen.

7

Heti sellistien häivytyä ryhdyin kokeilemaan, mitä tavalliset kadun ihmiset tosiasiassa ajattelevat. Hehkuin tutkijan intoa: nyt voisin päästä vaivattomasti selville Suomen kansan syvimmistä aatoksista, voisin tunkeutua tämän katajaisen kansan perimmäiseen seluun. Mikä oivallinen tilaisuus, miten erinomainen mahdollisuus!

Innostukseni sammui kuitenkin pian.

Ilmeni että tavallinen suomalainen on kenties vielä tavallisempi ajatuksiltaan. Melkoinen osa kadun kansasta ei harrasta minkäänlaista ajatustoimintaa. Moni tärkeän näköinen ryppyotsainen tyyppi osoittautui täysin tyhjäpäiseksi. Esimerkiksi julkisuudessaakin paljon esiintyneen pankinjohtaja N.N:n aivoissa ei tuntunut tapahtuvan moneen minuuttiin minkäänlaista järjestäytymistä. Ne, joilla liikkui joitakin ajatuksia pääkuoren sisässä, askaroivat perin tyhjäpäiväisten asioiden parissa.

Pettymykseni oli kenties suurempi kuin äskeinen innostukseni. Otan pari esimerkkiä.

Kaunis ja muodikas nuori rouva käveli kauppatorilta kassit täynnä tuoreita vihanneksia. Hän näytti ihan mukavalta ihmiseltä, mutta voi taivas mitä hänen mieheensä liikkui: »Huomenna ostan uudet rintsiikat. Että nämä kassit painavat, joskus mä kyllä otan Erkistä eron, sitten kun lapset tulevat isoiksi. Miksi noi liikennevalot aina näyttää punaista, miehet kai niitten nappeja paine-

muista monen silloin nauraneen, jos nauroi se oli pikemmin irvistystä. En minä vieläkään osaa nauraa, eikä ole kummallista? Sitä kun ihminen ei eläissään naura niin ei sitä kuoltuaankaan ilkiä. Tuntuu niin vistolta katsella näitä nykyajan ihmisiä kun ne nauravat, pelottaa semmoinen. Siihen aikaan jos naapurille näytti hampaita niin sopi odottaa kivikirveestä päähänsä. Ei silloin olisi yksikään mannekiini elänyt päivää pitemmälle, paitsi tietysti yksin ollessaan.

— Niin että semmoista elämää se oli, eipä tässä nyt muuta kerrottavaa taida olla, virkkoi Huretta lopuksi.

Pälsi selitti:

— Eikös hänellä olekin hyvä muisti! Ajatelkaa että hän muistaa noita asioita boreaaliselä kivikaudelta saakka! Huretta on oppinut nykyisin kirjakielen sitä mukaa kuin kieli on kehittynyt. Puhuisitko vielä malliksi tälle nuorelle miehelle sitä silloista kieltäsi, Pälsi kehotti lopuksi Hurettaa.

— Lonjeh kos suherts marraieouh, kur saiuno liinoul elisie! Kaalaimanhii! Heish!

Huretta sanoi että tämä merkitsi likimain, vapaasti käännettynä:

— Mitäpä tuumit hyvä naapuri, josko lähdetäisiin laskemaan verkkoja! Kalastettaisiin! Haukia!

21

Meillä oli oikein rattoisaa kivikautisen Hurettakanssa. Mutta tämä hauska tapaaminen piti päättää, sillä kirjailija-tutkija Sakari Pälsillä oli muita menoja. Hän kertoi että tänään pidettiin suuri kirjallinen kokous Suomessa, ja hän tahtoi ottaa siihen osaa.

— Joka kymmenes vuosi suomalaiset kuolleet kirjailijat ja muu kirjallinen väki pitävät kokouksen. Viime kerralla kun olin mukana, se oli siis vuonna 1970, kokoonnuttiin eräessä Pielisjärven saarella. Siellä olikin väkeä monta tuhatta, ja kirjailijoitakin oli paikalla useita satoja; nyt kokouspaikaksi oli valittu Helsinki, josta oli kyllä hankala löytää tarpeeksi laajoja alueita näin suurta tapaamista varten.

Kaivopuisto ja Ullanlinnan kalliot oli viimein päätetty ottaa kokouspaikaksi, ja sinne Pälsi oli nyt menossa. Hän pyysi minua mukaansa, ja mielelläni noudatin kutsua. Yritimme suostutella Hurettaakin seuraksemme, mutta hän virkkoi:

— Kun en eläissäni tiennyt kirjoittamisesta mitään niin eipä minua tuollaiset kokoukset isostikaan kiinnostanut, enää... lähden tästä kaupungille.

Pälsi kuiskasi minulle:

— Ikävä sanaa, mutta Huretalla on tapana istuskelaa katselemassa seksielokuvia... arvelisin että se on eräänlainen primitiivinen jäännös hänen persoonassaan, kivikautinen viehtymys, sinänsä kyllä etova ja siivoton

tapa, mutta kun hän ei pakota minua mukaansa niin olen ajatellut että annan asian olla. Huretta on liian vanha vainaja muuttaakseen enää tapojaan.

Kaikkien aikojen suomalaiset kirjailijat alkoivat kokoontua iltapäivällä Kaivopuistoon, ja sinne mekin Sakari Pälsin kanssa suunnistimme. Oli lauantapäivä, ja kokousta jatkettaisiin sunnuntaina. Pälси kertoi ettei kokouksella ollut luonnollisestikaan minkäänlaista esitelylistaa eikä se tehnyt mitään päätöksiä. Joku esitelmöi, toiset kuuntelivat jos puhe sattui olemaan kiinnostava. Kukaan ei ollut johtanut puhetta enää sen jälkeen kun Mikael Agricola oli luopunut tehtävästä väittäen että hän oli liian vanha ja hapero sellaiseen. Maila Talvio oli kuulemma esittänyt että hän saattaisi toimia kokouksen puheenjohtajana, mutta siitä ei ollut tullut mitään kun Talvio oli pian kuolemansa jälkeen haihtunut avaruuteen.

Sakari Pälси tunsu entuudesta suurimman osan paikalle sonnustautuneista kirjailijoista. Panin merkille etttä aikalaiset etsivät toistensa seura: Ullanlinnan kalliolla eräässä kuopassa istuskeli kymminkunta ukkoa, jotka olivat kirjallisuutemme vanhimpia uranuurtajia. Pälси luetteli heitä nimeltä:

— Tuo valkotukkainen ukko tuolla on Mikael Agricola... hänen ympärillään siinä istuskelee Isak Rothovius, hänen vierellään ovat molemmat Gezelukset, nuorempi ja vanhempi Juhana, Gabriel Tuderus ja Antti Lizelius juttelevat parasta aikaa Pietari Kalmin kanssa, ja ellen erehdy niin on siinä kuulolla vielä Adolf Ivar Arwidsson.

— Tässähän on Suomen historiallisimpia henkilöitä noin vaan yhdessä kalliionkolossa kymminkunta, minä hämmästelin. Pälси nyökkäsi. Hän mainitsi että kirjallisuus jos mikä on kansakunnan kehityksen kannalta tär-

keä taidemuoto, usein sen vaikutus kansakunnan historiassa ylittää monin verroin poliittikkojen merkityksen. Paha vain ettei kirjallisuutta pidetä arvokkaana siinä vaiheessa kun sitä luodaan. Vasta myöhemmin kansat havaitsevat mille ne ovat kiitollisuudenvellassa.

Vaatimattomana miehenä Pälси kuitenkin lausahti vielä:

— Älkää nyt kuitenkin kuvitelko että minä pitäisin itseäni historiallisena vaikuttajana vaikka kirjailija olinkin, hän virkkoi. Huomautin hänelle että mielestäni hänen kirjallinen merkityksensä oli erittäin suuri. Mainitsin että esimerkiksi hänen teoksensa *Puukko* ja *Sauna*, sekä erinomaiset teokset Fallesmannin Arvosta osoittivat sitä. Pälsiä miellyttivät nämä sanat, ja innoissaan hän lähti esittelemään minulle suuren kirjailijakokouksen muita osanottajia, joita oli viljalti saapunut paikalle. Heitä istuskeli nurmikolla, vaelteli sinne tänne puuden lomitse, osa makoili kalliolla niinkuin auringonotajat, ja siellä täällä muodostui vaihtelevankokoisia keskustelupiirejä joissa kirjailijat vaihtoivat mielipiteitään.

Melkoinen joukko vähäisempiä kirjailijoita oli asetunut puihin nähdäkseen paremmin itseään etevämpiä sanankäyttäjiä. Puihin olivat lehahtaneet myös lukemattomat kriitikot, he istuivat tämän kirjailijakokouksen yläpuolella koivujen oksilla väitellen kiivaasti puuden alta kulkevien kirjailijoiden yleisestä merkityksestä, ja milloin mistäkin. Kriitikot eivät juuri rohjenneet astua maajalkaan, lienevätkö arastelleet näin suunta tonta kirjailijoiden joukkoa joka puistoon oli kokoontunut; kenties kriitikot arvelivat olevansa eräänlaisia tungetteliijoita, kuokkavieraita, joita juhlien aihe kiinnostti äärimmäisen kovasti, mutta joita ei kuitenkaan varsinaisesti kukaan ollut paikalle pyytännyt tulemaan.

He istuivat puissa niinkuin uteliaat harakat, jotka seuraavat syksyistä siantappoa, uskaltamatta vielä laskeutua haaskalle, mutta malttamatta lentää paikalta poiskaan. Pälssi kuljetti minua Ullanlinnan kalliolla, jossa näimme edustavan joukon 1800-luvulta peräisin olevia kirjailijoita ryhmittyneenä laajaan piiriin, jonka keskellä piti puhetta itse J. V. Snellman.

— Tuossa Snellmanin takana, tuon koivuun varjon kohdalla istuu Runeberg, selitti Pälssi. — Hänestä oikealla ovat Minna Canth, Gustaf von Numers, Emil Genetz, J. R. Danielson-Kalmari, Kaarlo Kramsu, Hj. Nortamo, kas hänkin täällä, Juhani Aho, Teuvo Pakkala, Santeri Alkio — niin, täällä on aika liuta sellaisiakin merkimmiehiä jotka eivät toimineet päätoimikynä on pysynyt... vielä tuolla näyttävät olevan Elias Erkko ja Matti Kurikka, rinnakkain siinä istuvat, Mathilda Wredekin on näköjään elossa, siis kuoleman jälkeen vielä elossa, hän oli se vankien ystävä jos tiedätte... Ernst Lampén, Santeri Ivalo, Kasimir Leino, misähän Eino on, onko tullut ollenkaan tällä kerralla? Ja tuolla piirin toisella laidalla näkyvät vielä olevan Maiju Lassila, Yrjö Him ja Larin-Kyösti.

Vastaamme asteli neljän henkilön ryhmä, joista keskellä kulkevan tunsinkin kuvista, hän oli vast'ikään kuollut Kustaa Vilkuna. Sakari Pälssi tunki seurueen muut jäsenet, jotka näyttivät esittelevän Vilkunalle tällaisia oloja.

— Ei mutta siellähän te olette kaikki, Uuno Kailas, Katri Vala ja Kaarlo Sarkia! Ja itse Kustaa Vilkuna, tervetuloa vaan tämänpuoleiseen, sanoi Pälssi ja meni tulijoiden juttusille. Vilkuna tervehti lämpimästi Pälssiä, näki että he olivat olleet eläissään hyviä ystäviä. Pälssi sanoi melkein kyyneleet silmissä:

— Niin se vaan aika jätti sinustakin Kustaa! Lämpiästi tervetuloa vaan!

Vilkuna vastasi:

— Mikäpä täällä on ollessa. Nämä runoilijat minä tapasin tänne tullessa, eikös olekin komeata kansatietelijän päästä ihan runoilijoitteen porukoihin.

Siinä puhuttiin yhtä ja toista, kunnes pieni kriitikoiden parvi lennähti likeiseen koivuun kuuntelemaan mitään tärkeätä Katri Vala, Uuno Kailas ja Kaarlo Sarkia Vilkunalle sanoisivat. Oliko nyt mahdollisuus päästä selville mitä nuo merkilliset lahjakkaat runoilijat tosiasiassa ajattelivat?

Mutta kriitikoiden harmiksi seurueet erosivat, Vilkuna liittyi Snellmanin kuuntelijoihin ja toiset läksivät kävelemään Unisaaren suuntaan sanoen siellä olevan lisää lyyrikoita. Pälssi ja minä jäimme siihen seisoksemaan tietämättä mitä oikeastaan tekisimme.

Lähipuihin lensi lisää kriitikoita niin että heitä oli lopulta kaikki koivut täynnään. Minä laskin ainakin puolelensataa arvostelijaa. Heitä oli niin paljon että jos he olisivat kaikki olleet eläviä, olisivat puut kaatuilleet heidän painostaan.

Monenlaisia kannanottoja sinkoili koivikossa. Useat puhujat esittivät että kriitikon vastuu kirjallisuuden tilasta päättyy kriitikon kuolinhetkellä, mutta tämä näkökanta ei saanut yleistä hyväksymistä osakseen. Ehkä vielä useammassa puheenvuorossa tähdennettiin, että vaikkakin kirjallisuus kirjailijoiden kuoleman kautta pakosta muuttuu puheenomaiseksi, kun painettua sanaa ei enää voida tuottaa, ei kriitikoiden tehtävä jää silti arvottomaksi: kaikki kieli, puhuttukin, on kirjallisuutta kunhan vaan pidetään huoli siitä että puhutuksi kirjallisuudeksi katsotaan vain sellainen puhe, joka on peräisin oikeitten kirjailijoitteen suusta. Sellainenkin kanta tuo-

tiin esille, että kriitikot voisivat nyt, kun käsillä olivat suomalaisen kirjallisuuden kaikki tunnetuimmat edustajat, ryhtyä tekemään kirjallisuudentutkimusta haastattelumenetelmällä. Tätä tarkoitusta varten olisi hyvä yrittää solmia yhteyksiä lausuihin ja näyttelijöihin, jotka voisivat opetella ulkoa kirjailijoiden teoksia, ja näitä kuuntelemalla kriitikot voisivat ryhtyä analysoimaan kunkin kirjailijan tekstejä. Tämä viimeksimainittu ajatus sai osakseen melko tavalla kannatusta, mutta asiassa ei päästy kovin pitkälle kun joku rohkeni epäillä, etteivät lausujat ja näyttelijät juuri piittaa kriitikoiden kanssa harrastettavasta yhteistyöstä, he kun eivät eläissäänkään olleet niin kovin otettuja kriitikoista, vaan juoksivat enemmänkin kirjailijoiden perässä. Asia päätettiin jättää toistaiseksi pöydälle, ja muutkin päätökset jäivät tekemättä kun tarvittavaa yksimielisyyttä ei saatu aikaan. Lopuksi päätettiin yksimielisesti, että kuolleet kriitikot jäisivät odottamaan Pekka Tarkan kuolemaa. Kun kriitikko Tarkka joskus tulevaisuudessa kuolisi, mistä kukaan ei esittänyt varsinaisesti epäilyksiä, saapuisi tšekäläiseen kriittikkokuntaan näkyvä voimahahmo, jonka perehtyneisyyttä ja oppineisuutta voitaisiin hyödyntää. Näissä merkeissä kriitikot päättivät palaverinsa ja hankkiutuivat lähelle sitä piiriä, jossa Snellman vielä piti puhetta. Mekin Sakari Pälsin kanssa menimme kuuntelemaan mitä Snellman puhui.

22

Snellmania kuunteli hyvinkin kaksisataa henkilöä, joista suurin osa oli kuolleita kirjailijoita, enimmät viime sotien jälkeen edesmenneitä tai paremminkin jälkiltulleita.

Snellman oli ehtinyt puheensa talouspoliittisen osan loppuun. Hän sanoi painavasti:

— Jos siis luullaan että Suomen valuuttapolitiikka voidaan nousukauden aikana hoitaa näin uskomattoman typerästi, ollaan väärässä; ehdottomasti maamme teollisuuden ja kaupan on kestättävä markan ulkomaisen ostoarvon tuntuva korottaminen, niin että kun uusi lama taas koittaa, me voimme sen vastaanottaa terveenä ja kilpailukykyämme säilyttäneenä, tyynin mielin. Revalvaatio on, oikein käytettynä, taloudellisen toiminnan olennainen osa, eikä sitä ole lyhytkatseisesti vastustettava silloin kun teollisuus ja kauppa eivät sitä suuresti vahingoitu. Mutta Suomen Pankki ei ole osoittanut sitä lujuuutta jota olen siltä odottanut. En ole siihen tyytyväinen vähimmäissäkään määrin. Mutta koska te, arvoisat kuulijani, edustatte enemmänkin sivistystä kuin rahataloutta, tahdon vielä hetken puhua suomen kielestä ja sen nykyisestä asemasta.

— Silloin kun minulla oli vielä tilaisuus olla elossa — siitä on hyvin pitkä aika — minä taistelin kaikin voimin suomen kielen ja suomalaisen kirjallisuuden puolesta. Silloin valveutuneet suomalaiset näkivät että vain